

29.12.22р. 01гр. укр. мова

Доброго дня! Тема уроку. Поняття синтаксичної норми. Синтаксична помилка. Складні випадки синтаксичного узгодження

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Теоретична частина

Увага! Розпочинаємо повторення перед ЗНО! Синтаксис - це тема, з якої найбільша кількість питань у тестових зошитах! Уважно перечитайте теоретичний матеріал. За необхідності роздрукуйте та вклейте у зошит

1. Поняття синтаксичної норми. Синтаксична помилка

Теорія:

Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення

Способи вираження підмета

Підмет — головний член речення, що називає предмет або поняття й відповідає на питання *хто? що?*

За будовою підмети поділяються на

проті (виражені одним словом) *Вітри з розгону поламали скрипку* (Л. Костенко).

І складені (виражені кількома словами): *Багато літ перевернулось, води чимало утекло* (Т. Шевченко).

Способи вираження підмета	Приклади
іменник	<i><u>Шипшина</u> важко віддає плоди</i> (Л. Костенко).
займенник	<i><u>Той</u> безперервно стягає поля, <u>сей</u> іноземних заводить телят</i> (Г. Сковорода).

інша частина мови в значенні іменника	<i>Старий [прикметник] підбадьорював своїх дітей енергійними вигуками (О. Гончар).</i> <i>З хвилини на хвилину можуть бити поранені [дієприкметник] (Ю. Збанацький).</i> <i>У великій світлиці за столом сиділо троє [числівник] (Ю. Мушкетик).</i>
	<i>Це «добре» [прислівник] прозвучало тепер м'яко (Ірина Вільде).</i>
інфінітив	<i>Жити — це не значить тільки брати, а й давати (Д. Ткач).</i>
словосполучення, що узгоджується з присудком у множині	<i>Серпень з вереснем схрестили довгі шпаги (М. Рильський). Порівняйте: Батько з дочкою вийшли на балкон. Батько з дочкою вийшов на балкон.</i>
словосполучення з двох займенників	<i>Нехай кожен із нас пізнає себе (Ю. Мушкетик). Усі ми прагнемо миру (З газети).</i>
словосполучення з кількісним значенням	<i>Мільярди вір зариті у чорнозем, мільярди щасть розвіяні у прах (В. Симоненко).</i>
фразеологізм	<i>Бити байдики — улюблена справа ледарів.</i>
складна власна назва	<i>«Так ніхто не кохав» — яскравий зразок інтимної лірики. Андрій Семенович запізнюється.</i>

Зверніть увагу! Щоб перевірити, чи правильно визначено підмет, спробуйте замінити його займенниками *він, вона, воно, вони* в називному відмінку. Якщо в реченні така заміна можлива, то це підмет, якщо ні - то додаток або **звертання**.

Наприклад, у реченні *Траву скошено* не можна замінити слово *траву* займенником *вона*. А в реченні *Трава зазеленіла* така заміна можлива.

Іноді підмет буває виражений неозначеною формою дієслова (інфінітивом), до якої не можна поставити питання хто? що? У таких реченнях

підмет визначаємо за змістом. Жити - це значить дихати, це значить діяти (Ж.-Ж. Руссо).

Присудок — головний член речення, що називає дію, стан або **змінну** ознаку діяча й відповідає на питання **що робить предмет? що з ним робиться? у якому він стані? який він є? хто або що він є?** За будовою розрізняють **простий** і **складений** присудок.

Простий дієслівний присудок може виражатися дієсловом або фразеологізмом: Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня (Л. Костенко). Важко з напруженням дихає кінь, він вибивається з останніх сил (О. Донченко).

Зауважте! Простим дієслівним присудком вважаються аналітичні форми дієслів майбутнього часу: Будуть вишні, акації й клени так привітно, тепло шуміть (В. Сосюра).

Тип присудка	Спосіб вираження	Приклади
Складений дієслівний	допоміжне дієслово + інфінітив: допоміжним дієсловом найчастіше бувають такі слова: <i>починати, продовжувати, закінчувати</i> (фазове дієслово); <i>могти, хотіти, мусити, мати, пробувати, наміритися, уміти</i> (вираження волевиявлення); <i>невен, згоден, ладен, рад</i> (короткі форми прикметників)	Яким вогнем <u>спокутувати мушу</u> хронічну українську доброту?! (Л. Костенко).
		Я менш за все <u>схильний проповідувати</u> благодущність (М. Рильський). Жваво, з юнацькою енергією <u>заходився</u> Семен <u>ставити</u> хату (М. Коцюбинський). Я для вас <u>рад жити</u> (І. Франко). Сократ <u>почав промовляти</u> . (Ю. Мушкетик).

Складений іменний	- дієслово-зв'язка + іменна частина: - дієслово-зв'язки: <i>бути, являти, становити, ставати, робитися, називатися, вважатися</i> і под. - іменною частиною може бути іменна частина мови, тобто іменник, прикметник, займенник або числівник у формі називного чи орудного відмінка, а ще — дієприкметник.	Брат <u>став дизайнером</u>. У нас <u>був</u> дід дуже <u>схожий</u> на Бога (О. Довженко). <u>Картинками</u> старих дитячих книг <u>здається</u> далеч (М. Рильський).
-------------------	---	--

Зауважте! Дієслово-зв'язку у формі теперішнього часу (є) часто пропускають (на її місці, як правило, ставиться тире): *Здоров'я - всьому голова* (Нар. тв.).

Зауважте! Не вважаються складеним дієслівним присудком два граматично пов'язаних дієслова, якщо кожне з них означає окрему дію і виконуються ці дії в різний час: *Батько пішов косити*. Батько спочатку *пішов*, а лише потім почав виконувати наступну дію — *косити*. Отже, слово *пішов* у цьому реченні — простий дієслівний присудок, а *косити* — обставина мети (з якою метою пішов?).

Пройдіть тестування за посиланням

<https://miyklas.com.ua/p/ukrainska-mova/11-klas/sintaksichna-norma-380223/poniattia-sintaksichnoyi-normi-sintaksichna-pomilka-skladni-vipadki-sint-380224/re-be2f50b9-316e-4c77-85c4-ff7fe6cf9fa0>

1. Знайди помилку

Синтаксичну помилку допущено в рядку

Незграбний синтаксис – поширені помилки в побудові фраз

Синтаксис – це серце граматики української мови, тому для кожної людини, що працює з текстом, дуже важливо дотримуватись правил комбінації слів у межах словосполучення і речення. Така комбінація здійснюється за певними законами (нормами), які не можна порушувати.

Синтаксична норма — це правильна будова синтаксичних конструкцій — словосполучень і речень. Завдяки дотриманню синтаксичних норм можна досягти чіткості, логічності викладу думок та зв'язності тексту. Синтаксична помилка — це порушення синтаксичної норми.

Типові помилки в побудові речень

1. Порушення в побудові речень із дієприслівниковим зворотом. : *ідучи до кінотеатру, почалась злива.*
2. Неправильний порядок слів у реченні, : *і нову вивчили Тетяна пісню Марина сьогодні.*
3. Недотримання смислового зв'язку між займенниками та тими словами, які вони замінюють, : *Сашко сів на стілець і вправ: у нього (Сашка чи стільця?) зламалась ніжка.*
4. Займенникове подвоєння підмета, : *Інна, як тільки прийшла до мами, вона одразу кинулася їй допомагати.*
5. Вживання дієслів у неправильних часових і видових формах, : *Маринка заходить до квартири та привіталася.*
6. Невміння поділити складне речення на прості, : *Коли Наталка мила посуд. Ненароком розбила тарілку.*
7. Хибне узгодження підмета й присудка, : *Тарас із другом говорив про економічну ситуацію в Україні.* Присудок, зазвичай, узгоджується з підметом у роді, числі, особі, але у деяких випадках можливі варіанти: *лікар сказав і лікар сказала, сирота спав* (про чоловіка) і *сирота танцювала* (про жінку). Використання середнього роду — неправильне, якщо іменник — власна назва: *Таїті красиве; Зімбabwe велике.* У такому випадку рід присудка визначається родом загальної назви: *Перед дослідниками з'явився красивий Таїті* (острів); *Зімбabwe* (країна) — *велична й неповторна.*
8. Неправильна побудова речень з однорідними членами, : *На городі росли огірки, помідори, кабачки, баклажани, овочі.*
9. Неправильна побудова конструкцій з парними сполучниками, : *Наша бібліотека надає не лише різноманітну літературу і проводить зустрічі з письменниками.*

2. Синтаксична норма. Правила синтаксичного узгодження

Теорія:

Синтаксичні норми визначають правила побудови **словосполучень і речень**.

Синтаксична помилка — це порушення **синтаксичної норми**.

До синтаксичних помилок належать: неправильний порядок слів у реченні; неправильне поєднання однорідних членів; порушення норм керування й узгодження; порушення зв'язку між підметом і присудком; неправильне вживання дієприкметникових і дієприслівникових зворотів тощо.

Приклад:

У реченні *У ставок випустили мальків риби, форелі, окуня, коропа* помилкою є вживання іменника *риба* як одного з однорідних членів. Цей іменник випадає з ряду однорідних членів, оскільки є *родовою* (ширшою) назвою, а *форель, окунь, короп* — *видовими* (вужчими).

У реченні *Більшість присутніх проголосували проти будівництва атомної станції* неправильно узгоджено присудок *проголосували* (множина) з підметом, до складу якого входить іменник *більшість* (однина).

У словосполученні *зробив помилку завдяки неухважності* не виправданим є вживання прийменника *завдяки*. Для позначення **причини, що заважає здійсненню чогось**, в українській мові використовують прийменник *через*: *зробив помилку через неухважність, не прийшов через хворобу*.

Однією з поширених **синтаксичних помилок** є неправильне узгодження **загальних і власних назв** у словосполученнях.

Складні випадки синтаксичного узгодження

Узгодження — тип підрядного зв'язку в словосполученні, коли форма **залежного** слова відповідає формі **головного**, тобто узгоджується з ним у роді, числі й відмінку.

Приклад:

У словосполученні *бурхливої річки* залежне слово *бурхливої* узгоджується з головним словом *річки* й має форму **родового відмінка однини жіночого роду**.

[Перейти за посиланням.](https://www.youtube.com/watch?v=ASqrZ3I1iV8) Поняття синтаксичної норми Синтаксична помилка <https://www.youtube.com/watch?v=ASqrZ3I1iV8>

Узгодження з власними назвами

Узгоджуємо

фах, посада, звання + відмінюване прізвище:

до поета Т. Шевченка, з драматургом М. Кулішем

місто, село, селище, річка + власна географічна назва:

до міста Луцька, біля села Підгірного, за річкою Прип'яттю

вулиця + власна назва жіночого роду:

по вулиці Затишній (АЛЕ на вулиці Хрещатик, до площі Ринок)

Не узгоджуємо

місто, село, річка + складна власна назва чи власна назва в множині:

*від міста Біла Церква, до села Чорний Потік, біля річки Південний Буг;
у селі Семигори, у місті Черкаси*

**озеро, бухта, мис, порт, пустеля, гора, станція, штат, кишлак, аул +
власна назва:**

*біля озера Іссик-Куль, у пустелі Сахара, до штату Іллінойс, на горі
Еверест*

**завод, фабрика, шахта, газета, вірш, видавництво тощо + власна
назва:**

на фабриці «Мрія», у поемі «Кавказ», у видавництві «Ранок»

планета, сузір'я, галактика + власна назва:

*до планети Марс, у сузір'ї Пояс Оріона, у центрі галактики Чумацький
Шлях*

Зверни увагу!

У спеціальній географічній, військовій літературі, історичних документах власні назви населених пунктів і річок зберігають називний відмінок для того, щоб уникнути неточностей: біля міста *Харків*, до села *Брід*, глибина річки *Уж*.

Абревіатури узгоджуємо з дієсловами й прикметниками, зважаючи на рід основного слова: новостворена ОТГ (об'єднана територіальна громада), СБУ (Служба безпеки України) провела обшуки.

Домашнє завдання

Відредагуйте речення

1. Згадуючи ліцей, перед нашими очима постає наша дружня група, бібліотека та оформлений по останньому слову техніки спортзал. 2. Учасники олімпіади встигли на реєстрацію, яку розпочали в 9 годин ранку. 3. Не дивлячись на спеку на протязі дня вони зберігали трудоспособність. 4. Наслідки змагання їм обьявили через три неділі. 5. Без хороших знаннів дуже важко знайти своє місто в житті.